

**BERKELEY'İN DİL VE ANLAM YAKLAŞIMI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**[Une Etude sur la Conception du Langage et de
la Signification chez Berkeley]**

Atakan Altınörs*

ÖZET

Bu makalemizde, Berkeley'in dil ve anlam yaklaşımını incelemeye çalıştık. Söz konusu yaklaşımın tarihî bağlamını belirtmek üzere, öncelikle Locke'un anlam teorisine yönelttiği itirazı takdim etmeyi denedik. Locke'a yönelik itirazın temelinde, "soyut idealar"ın mevcudiyeti konusunda, aralarındaki bir fikir ayrılığının yattığını gözlemledik. Locke'un anlam teorisinin aksine, Berkeley kelimelerin sadece ve her kullanıldıklarında soyut ideaların yerini tutmaya -veya aynı manâda, onlara işaret etmeye- yaramadığını savunur; bu bakımdan Berkeley'in nezdinde anlamlılık, bir kelimenin bir ideanın yerini tutması olgusuyla açıklanamaz ve açıklanamamalıdır.

Anahtar Sözcükler: dil felsefesi, kelimeler ve idealar, anlam, Berkeley.

ABSTRACT

Dans cet article, nous avons cherché d'examiner la conception du langage chez Berkeley. Afin de préciser le contexte historique de sa conception, d'abord, nous avons essayé de présenter son objection faite à la théorie lockéenne de la signification. Nous avons constaté qu'il se trouve un différend entre eux, à propos de l'existence des idées abstraites, au fond de son objection à Locke. Contrairement à la théorie lockéenne de la signification, Berkeley soutient que les mots ne servent pas seulement et à chaque fois qu'ils sont utilisées, à tenir lieu des idées abstraites; à cet égard, chez Berkeley la signification des mots ne peut pas, et ne doit pas s'expliquer comme le fait de la substitution d'une idée par un mot.

Key Words: philosophie du langage, les mots et les idées, signification, Berkeley.

• Dr., Galatasaray Üniversitesi, Felsefe Bölümü.
İletişim: aaltinors@gsu.edu.tr

İmmateryalist metafiziğinin “var olan, algılanmış olandır” [*esse est percipi*] temel teziyle hatırlanan George Berkeley, bazı eserlerinde dile ilişkin değerlendirmelerde de bulunmuş bir filozoftur. Bu yazımızda Berkeley’in dil anlayışını incelemeye çalışacağız. İncelememizin başlangıcında, Locke’un anlam teorisine Berkeley’in yönelttiği itirazı ele alacağız. Sonuçta, Berkeley’in dile dair tespitlerinden hareketle ona atfedilebilecek anlam teorisinin karakteristik yanını, konu hakkında yapılmış bazı güncel refleksiyonlar ışığında ortaya koymayı deneyeceğiz.

İncelememizin başlangıcında, Locke’un anlam teorisine Berkeley’in itirazının temelinde, soyut ideaların mevcudiyeti hususundaki bir ihtilâfın yattığını belirtmek gerekir. Bu bakımdan da, söz konusu ihtilâfi ele almadan önce, Locke’un ve Berkeley’in “idea”dan ne anladığını kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Locke’un “idea” terimini büyük oranda Descartes’tan esinlendiği bir anlamda kullandığı görülür. Locke’un nezdinde, “düşündüğümüz sırada müdrikemizin/anlama yetimizin objesi olan her şey” -fantazmalar, mefhumlar, türler vb. her şey- bir ideadır (Locke, 1998, s. 6). Bununla birlikte, Descartes’ın “idea” kavramını sadece aklî değil, aynı zamanda hissî/duyusal şeyleri de kapsayacak genişlikte kullanarak, onları da aklîleştirme teşebbüsüne mukabil, Locke bu kavramı, aklî her şeyi duyusal bir kaynağa bağlamaya imkân verecek bir manada kullanır. Berkeley’in de, çeşitli vesilelerle eleştirdiği Locke’un anlayışında söz konusu olduğu gibi, “idea”yı hayli geniş bir anlamda, hem “hissedilir/duyulur” şeyler hem “tahayyüller/imajlar” hem de “aklî” öğeler için kullandığına şahit oluruz: “İdeadan, hangisi olursa olsun hissedilir/duyulur, muhayyel [veya akledilir] bir şeyi anlıyorum” (Berkeley, 1985a, s.127).

Bununla birlikte Berkeley, immateryalist metafiziğinin temel bir tazammunuyla/içerimiyle tutarlı olarak “...’nın ideası” şeklinde, ideaların şeylerle ilişkilendirilmesine karşı çıkar (Berkeley, 1985a, s.111). Berkeley “mevcudiyet” kelimesine bağlı herhangi bir idea olmadığı gibi, mevcut herhangi bir şeye bağlı bir ideamızın da bulunmadığını kaydeder (Berkeley, 1985a, s. 113). Berkeley *Theory of Vision*’da günlük konuşma diline yerleşmiş “hissedilir/duyulur nesnelere” şeklindeki adlandırmanın, aslında mutlak bir dışsal mevcudiyete sahip bir nedene işaret etmediğini belirttiği paragrafta, idealarımızın dışımızdaki bir maddî varlıktan kaynaklanmadığını kasteder (Berkeley, 1987a, s. 228). Böylece, Berkeley’in “idea” anlayışının, Locke’tan şu bakımdan net bir şekilde

farklılaştığını tespit edebiliriz: Locke'un *Deneme*'sinin başından sonuna kadar sergilediği yaklaşım göz önünde bulundurulduğunda, insan zihnindeki ideaların kaynağının fiilî dünya olduğu hususu onun için tartışma götürmezken, Berkeley için bu tez kesinlikle kabul edilebilir değildir. Yani, Berkeley'in nezdinde, idealarımız fiilî dünyadan kaynaklanan entiteler/kendilikler değildir¹.

Berkeley'in, muhatabının "soyut idea" anlayışına itirazını ele almak üzere, Locke'un insan zihninin "tikel [*particular*] idea"dan "soyut idea"ya geçişine dair açıklamasını inceleyelim. Locke'un verdiği isimle, "tikel idea"dan soyut ya da genel ideaya nasıl geçildiğini, "soyutlama" [*abstraction*] aracılığıyla açıklamaya çalıştığı görülür. Locke soyutlamayı, tikel şeylerden edinilen ideaların, bu şeylerin genel temsiline dönüştürülmesi olarak tanımlar; öyle ki, onlara verilen genel adlar, fiilen mevcut olan şeylerde, bu soyut idealara uygun düşen her şeye tatbik edilebilir (Locke, 1998, s. 113). Demek ki Locke'a göre, zihin soyutlama işlemiyle, benzer tikellerin müşterek özelliklerinden oluşan soyut ve genel bir idea üretir. Onun verdiği bir örnekle, zihin dün süttten edinmiş olduğu aynı tikel renk ideasını bugün kireçten ya da kardan edindiği tikel renk idealarıyla bir arada alıp, buna "beyazlık" adını verir ve aynı niteliğe bir daha rastladığı ya da düşündüğü her seferinde, onu bu kelimeyle adlandırır (Locke, 1998, s. 113).

Locke kelimelerin genel ideaların işaretleri olarak kullanıldığında, genel terimler haline geldiğini öne sürer (Locke, 1998, s. 329); Berkeley'in bu iddiaya neden ve nasıl karşı çıktığını aşağıda inceleyeceğiz. Locke'a göre zihin soyutlama işlemi birbirine benzer idealara tatbik ederek, yani tikel/kısmî özelliklerini dikkate almayarak daha genel idealara ulaşır. Böylece, örneğin bir bebek babasına ve çevresindeki diğer kimselere ilişkin tikel temsillerin ortak özelliklerine, tek bir idea altında vâkıf olmaya adım adım yükselir ve bu genel "insan" ideasını, çevresinde konuşulan dildeki kelimeyle adlandırır (Locke, 1998, s. 330). Locke'a göre genel terimler, soyut bir ideanın işareti olmakla anlam kazanır (Locke, 1998, s. 332). Buna bağlı olarak da var olan şeyler, bu soyut idealarla uyuştukları görüldüğü ölçüde, bu adlandırmalar veya aynı anlama gelmek üzere türler altında toplanır (Locke, 1998, s. 332). Demek ki Locke'a göre bir kelime, soyut ya da -aynı anlamda- genel bir ideanın işareti yapılmak suretiyle genelleşir. Locke'un nazarında bir kelimenin anlamı, onu kullanan kişinin zihninde yerini tuttuğu bir ideadır (Locke, 1998, s. 325).

¹ İki filozofun bilgi teorisi arasındaki farklılık açısından değerlendirildiğinde, Locke'a göre -ideaların fiilî dünyadan kaynaklanan entiteler olması itibarıyla- dil, dış dünya hakkında, "temsil" bilgileri ifade etmeye imkân verirken, Berkeley'e göre dil sadece zihinsel içeriklerimiz hakkında konuşmamıza imkân verir.

Berkeley'in dil anlayışının Locke'unkinden ayrıldığı ilk aşamada, muhatabının “soyut idea” kavrayışına itirazı karşımıza çıkmaktadır. Locke'un “soyut” olduğunu öne sürdüğü “insan” ideası, Berkeley'e göre ancak, siyahî ya da beyaz, uzun veya kısa boylu vb. olmak gibi birtakım ikincil niteliklerle² birlikte düşünülebilir (Berkeley, 1985b, s. 304). Berkeley'in nezdinde, bütün insanlarda ortak olan niteliklerden meydana gelecek bir “insan” ideası, kavranabilir bir şey değildir. Bu husustaki bir diğer örnek, “üçgen” ideasıdır: Locke *Deneme*'de, “genel ideasında temsil edildiği haliyle üçgen, ne dik açılı ne geniş açılı ne ikizkenar ne eşkenar ne çeşitkenar; ama bu tikel üçgenlerin aynı anda hepsi olmalıdır” der (Locke, 1998, s. 494). Berkeley ise, Locke'un savunduğunun aksine, üçgene ilişkin böyle bir soyut ideayı düşünme imkânını tartışmalı bulur (Berkeley, 1985b, s. 308). Berkeley bu esnada, üçgen ideasının, ne dik açılı ne ikizkenar ne eşkenar ne dar ne de geniş açılı vb. bir üçgen olan, belirsiz bir şey halinde düşünülemeyeceğini ima eder, görünür. Berkeley'in, Locke'un “soyut idea” kavrayışına karşı çıkmakla birlikte, zihnin “genel idealar” meydana getirebildiğini inkâr etmediğine de şahit oluruz. Ona göre tikel bir idea, aynı türdeki diğer bütün tikel ideaları da temsil eder hale geldiğinde genelleşir (Berkeley, 1985b, s. 307). Fakat bu durum yine de, Berkeley'in nezdinde ideaların tabiatının aslen tikel olduğu gerçeğini değiştirmez.

Berkeley, yukarıda açıklamaya çalıştığımız haliyle, Locke'un kelimelerin soyut ideaların işaretleri olarak kullanıldığında genel terimler haline geldiği iddiasına itiraz eder. Ona göre bir kelime, genel bir ideanın değil, birçok tikel ideanın işareti haline getirilmek suretiyle genelleşir (Berkeley, 1985b, s. 306). Didier'nin *Berkeley* başlıklı eserinde de belirttiği gibi, [1] tanımı aynı olan şeylere ortak bir adın verilmesi başka, [2] o adın her zaman aynı ideayı temsil ettiği kabulü başkadır (Didier, 1911, s. 28). Berkeley'in yaklaşımı, 1 numaralı cümlecikte ifade edildiği gibi kelimelerin “genel” ve “ortak” adlar biçiminde kullanıldığı gerçeğini göz önünde bulundurmakta, ama 2 numaralı cümlecikteki

² Berkeley'in nezdinde, Locke'taki haliyle “birincil ve ikincil nitelikler” ayrımının hükümsüz olduğunu ekleyelim. Didier'nin de belirttiği gibi, Locke'a göre birincil nitelikler nesnelere izole edilebilir değildir. Birincil nitelikler, “katılık”, “uzam/yer kaplama”, “şekil”, “sayı”, “hareket” ve “atalet” gibi, nesnelere direşken, yok edilemeyen, ilk ve kurucu unsurlardır. Nesnelere birincil niteliklerine ilişkin idealarımız, bu niteliklerin benzerleridir. İkincil niteliklerse, nesnelere birincil nitelikleri aracılığıyla bizde renkler, sesler, kokular vb. duyumlar üretme gücünden ibarettir. İkincil nitelikler, bizzat nesnelere bulunmaz; nesnelere sadece, bizde ikincil niteliklerin algısını üretme gücü vardır. İkincil nitelikler, algılanmadıklarında herhangi bir yerde var olan şeyler değildir (Didier, 2009, s. 11-12). Böylece Locke için birincil nitelikler nesnelere objektif özellikleriyken, ikincil nitelikler sübjektiftir. Oysa Berkeley açısından, ikincil nitelikler kadar birincil nitelikler de sübjektiftir (Berkeley, 1985b, s. 323). Diğer bütün niteliklerden soyutlanmış “uzam”, “şekil” ve “hareket” ideaları kavranabilir şeyler değildir (Berkeley, 1985b, s. 324).

kabulü dışlamaktadır. Tümelliğin idealara değil, adlara has bir özellik olduğunu savunması itibariyle Berkeley, nominalist bir pozisyona yerleşir. Tümellik, kavramlarımızın değil adlandırmamızın bir özelliğidir ve bu bakımdan da tümeler dilin dışında var olan entiteler/kendilikler değildir.

Locke'un ideaların fiilî dünyadan kaynaklandığı tezinin, Berkeley'in nezdinde geçersizliğine bağlı olarak kelimelerin, kökenini fiilî dünyada bulan ideaları adlandırdığı anlayışı da hükümsüzdür. Bu hususun, Berkeley'in dil anlayışını, “zihinci/entelektüalist” kıldığını makalemizin sonuç paragrafında açıklayacağız. Nominalizmin “kavramcı” bir versiyonu yanlısı görünen Locke'tan farklı olarak Berkeley, idealarımızın tikelliğini savunarak “tümelliği”, “nominalist”³ bir perspektiften açıklar. Ona göre tümellik, tikelleri temsil eden veya onlara işaret eden şeylere ait bir özelliktir; tabiatları aslen tikel olan adlar veya kavramlar birçok tikelin işareti olarak kullanılmak suretiyle tümel hale getirilmektedir (Berkeley, 1985b, s. 309).

Locke'un anlamı, bir kelimeyi kullanan kişinin zihnindeki bir ideanın yerini tutması veya temsil etmesi olgusuyla açıkladığına yukarıda değinmiştik. Berkeley bu açıklamaya mesafeli yaklaşır (Berkeley, 1985b, s. 313). Ona göre, anlamlı her adın bir ideanın yerini tuttuğu anlayışı bir yanlısamadır: “Kelimeler, ideaları temsil etmediğinde de bir anlama sahip olabilir [...] Kelimeler, her kullanıldıklarında zihinlerde işaret ettikleri/anlamına geldikleri [signifier] idealar uyandırmasalar da anlamdan yoksun olmayabilir” (Berkeley 1997, s. 340). Bu bakımdan Berkeley için, muhatabının dil anlayışının temel tezi olan, kelimelerin idealarımızı temsil ettiği hususu, dilin aslî işlevine dair bir tespit olmaktan uzaktır. Diğer yandan Berkeley, adları her kullandığımızda ideaları hatırmıza getirmedığımızı, okurken ya da konuşurken çoğunlukla cebirdeki işaretler gibi, tekabül ettikleri ideaları düşünmeden kullandığımızı savunur⁴.

Neticede Berkeley'e göre dilin temel işlevi, Locke'un öne sürdüğü gibi, kelimelerle temsil edilen

³ Nominalizm, Lalande'in tanımıyla “genel ideaların mevcut olmadığı, sadece genel işaretlerin mevcut olduğu biçimindeki doktrin”dir (Lalande, 1993, s. 686); diğer bir tanımına göre ise, “zihinde olsun onun haricinde olsun, genel ideaların gerçekliğini reddeden öğretilerin altında gruplandığı ad”dır (Blay, 2003, s. 732).

⁴ Berkeley eserinde üstü kapalı geçtiği bu tespitinde son derece haklıdır. Leibniz de Berkeley gibi, insanların çoğunlukla, kullandıkları kelimelerin temsil ettiği ideaları düşünmeksizin konuştuğuna kanidir: Tıpkı cebirdeki gibi, karşılık geldikleri ideaları, muhakemenin/akıl yürütmenin her aşamasında açık seçik bir şekilde akla getirme ihtiyacı duyulmadan kullanılan semboller, muhakemeye sürat kazandırmak gibi bir işlev görür (Leibniz, 1990, s. 214).

idealar iletmek değildir: “Kelimelerle dışı vurulan/ifade edilen idealar iletmek, genellikle sanıldığı gibi dilin ne tek ne de esas hedefidir” (Berkeley, 1985b, s. 177); “Dilin hakikî hedefi ne sadece ne esasen ne de her zaman idealar sağlamak veya onları iletmektir” (Berkeley, 1997, s. 342). Ona göre, “kelimelerin, ideaları temsil etme ve onları belirtme dışında başka işlevleri de vardır” (Berkeley, 1997, s. 342). Berkeley, bir konuşmayı dinlerken ya da bir metni okurken insanda araya hiçbir idea girmeksizin, “korku”, “sevgi”, “nefret” vb. teessürler [*passions*] uyandığını belirtir (Berkeley, 1985b, s. 313-314). Berkeley, birisi bize iyi bir şey vaat ettiğinde, o şeyin ne olduğuna dair herhangi bir ideamız bulunmadığı halde etkilenmemizi, dilin bu işlevine örnek verir. Bir diğer örneği ise, Skolastiklerden biri, “Aristoteles böyle demiştir” ibaresini eklediği bir beyanda bulunduğu, Aristoteles isminin uyandıracığı hürmet hissinden yararlanarak düşüncesini benimsetmek amacını güdeceğidir (Berkeley, 1985b, s. 314). Berkeley’in bu düşüncelerinden hareketle, bazı yorumcuların, ona atfedilebilecek bir anlam teorisinin “heyecansal” [*émotive*], “icra edici” [*performative*] ya da “pragmatik” karakterini vurgulayan değerlendirmelerine, takip eden paragrafta değineceğiz.

Berkeley’in dil hakkında öne sürdüğü fikirlere hareketle ve bu konuda yapılmış bazı değerlendirmelerin ışığında, ona atfedilebilecek bir anlam teorisinin karakteristik yanını ortaya koymaya çalışalım. Locke’un anlam teorisinin temel tezine itirazında gördüğümüz gibi, Berkeley’e göre “anlam”, bir kelimenin yerini tuttuğu veya temsil ettiği bir idea olmadığına göre, nedir? Bu bağlamda, ona izafe edilebilecek bir anlam teorisi, Locke’unki gibi “ideacı” [*idéationniste*] diye karakterize edilemez. Ünlü Berkeley yorumcularından Brykman, bu onun dil ve anlam yaklaşımının “pragmatik”⁵ karakteri üzerinde durur (Brykman, 1993, s. 210). II. dönemde Wittgenstein’in da taraftarı olduğu anlamın pragmatik açıklaması, “anlam kullanımdır” kısa formülasyonu hatırlanır. Bir diğer yorumcusu Berlioz ise, Berkeley’in “dil icra edici [*performatif*”⁶ işlevine

⁵ “Pragmatik” teriminin semiyotik, lengüistik ve dil felsefesindeki özel anlamını, Récanati şöyle açıklar: «Temsili içeriğiyle örtüştürülen cümlelerin anlamıyla ilgilenen semantiğin aksine pragmatik, cümlelerin muhataplar tarafından kullanılmalarını inceler; bu iki disiplin geleneksel olarak bu biçimde ayrılır. Bu ayrımı ortaya atan Charles Morris’e göre, sentaks, semantik ve pragmatik sırasıyla, işaretler arasındaki ilişkiyi, işaretlerin temsil ettikleri şeylerle ilişkisini ve işaretlerin onları kullanan kişilerle ilişkisini konu edinir (Morris, 1938). Beyan durumundaki bir cümle, hatibi tarafından bir dinleyeni muhatap alır ve bir eşya haline ilişkin olur: Pragmatik, hitap eden ile edilen ekseninde vuku bulan şeyle, yani özneler arası faaliyet olarak, sosyal pratik olarak söz mübadelesiyle ilgilenir; semantik, kelimelerin işaret ettiği, kelimeleri kullanarak bahsettiğimiz şeyleri incelerken, pragmatik kelimelerle yapılan şeyi inceler» (Récanati, 1981, s. 12).

⁶ Dilin icra edici işlevine, Berkeley’den asırlar sonra yaptığı analizleriyle bilhassa Austin dikkat çekmiştir: “söz vermek”, “yemin etmek”, “teminat vermek” vb. gibi bir enformasyon iletmekten ibaret olmayan, onlar sayesinde birtakım fiiller icra ettiğimiz ifadeler dilin bu işlevinin tezahürleri/görünümleridir. Gerçekten de Berkeley’in, II. dönem Wittgenstein’a ve onun açtığı yolda ilerleyen Austin’in ve Searle’ün “söz fiilleri/edimleri” [*speech acts*] analizine ilham vermiş olması kuvvetle muhtemeldir.

vurgu yapan bir yaklaşım sergilediği tespitinde bulunur (Berlioz, 2000, s. 130).

Dilin doğrudan doğruya “pragmatik” ya da “heyecansal” bir işlevinin tezahürü/görünümü olmayan söylemlerde/diskurlarda yer alan, “mevcudiyet”, “irade”, “hafıza” gibi kelimelerin işaret ettiği yahut yerini tuttuğu herhangi bir idea olmadığına dair Berkeley’in tespitlerini yukarıda nakletmiştik. Ama bu tür kelimelerin içinde geçtiği cümlelerin büsbütün anlaşılmasız olmadığı, bizim için ne kadar açıksa Berkeley için de kuşkusuz öyledir. O halde, geriye cevaplanması gereken bir soru kalır: Bu tür kelimeleri anlamlı kılan, işiten kimsede bir heyecan, bir teessür vb. bir şey uyandırması olmadığına göre, nedir? Tersinden bakıldığında, başka bir soru daha akla gelir: Berkeley’in bir anlamı olmadığını öne sürdüğü “maddî cevher” gibi kelimeler, onun nazarında neden anlamdan yoksundur? Berkeley hakkındaki bir makalesinde Jaffro’nun, bu soruların cevaplanmasına ışık tutan refleksiyonlarda bulunduğuna şahit oluruz (Jaffro, 2004, s. 100 *et passim*). Jaffro’nun refleksiyonlarını kılavuz alarak, açık açık “pragmatik” veya “heyecansal/emotif” bir işlev görmeyen birtakım ifadeleri anlamlı kılan şeyin ne olduğu sorusunun cevabını, Berkeley’in eserlerinde arayalım.

Berkeley’in, Hylas ile Philonous’un arasında kurguladığı III. diyalogunda, “akıllı ruh/tin” [*esprit*] konulu tartışma bağlamındaki şu beyanı manidardır: “[...] bende, kelimenin tam anlamıyla bir “akıllı ruh” ideası olmamakla birlikte, bir “akıllı ruh” mefhumu/nosyonu bulunmaktadır” (Berkeley, 1996, s. 99). Ona göre, “maddî cevher/töz” mefhumu ya da tanımı, bariz bir çelişki taşıyor; ama “akıllı ruh/tin” mefhumunda çelişki yoktur (Berkeley, 1996, s. 98). Berkeley, Philonous’un ağzından, zihninde “maddî cevher”e dair herhangi bir mefhum bulunmadığını öne sürmediğini belirtir; bu mefhumu reddetme gerekçesi, mefhumun içerdiğine inandığı çelişkidir (Berkeley, 1996, s. 97). Peşinden hemen şunu ekler: Bizde, hakkında henüz hiçbir mefhum bulunmayan şeyler de mevcut olabilir; yeter ki bu gibi şeylerin tanımlarında hiçbir tutarsızlık ya da çelişki olmasın (Berkeley, 1996, s. 97-98).

Berkeley’in *Alciphron* başlıklı eserindeki VII. diyalog da, anlama ilişkin düşüncesinin nüvelerini sergiler. Berkeley bu defa Euphranor’un ağzından, “ben”, “kendim” gibi terimlerin bizde bir ideası bulunmadığı halde, onların anlamını kavrayabildiğimizi söyler ve şunu ekler: “kendim”, “irade”, “hafıza”, “aşk/sevgi”, “öfke” vb. terimlerin kavradığımız mefhumları vardır ve bunların işaret

ettiği/anlamına geldiği şeyleri biliriz (Berkeley, 1997, s. 340).

Jaffro, Berkeley'in mefhum ile tanım arasındaki ilişkilendirmesinden hareketle, ona atfedilebilecek bir anlam teorisinin taslağını çizer. Şöyle ki, Berkeley'in, bizde herhangi bir ideası bulunmadığını söylediği "akıllı ruh" gibi kelimeleri anlıyor, ama "maddî cevher" gibi kelimeleri anlamıyor olduğumuz savı; ilk kelimeyle işaret edilen mefhumun çelişki taşımadığı, oysa ikincisiyle işaret edilen mefhumun çelişkili oluşuyla izaha kavuşur. Jaffro bir mefhum ile onun tanımının aynı şey olmadığını ve zaten Berkeley'in de bu ikisini aynılaştırma amacı taşımadığını belirtmesinin ardından, bir mefhumu adlandıran kelimenin anlamının, Berkeley'in bakış açısından, o mefhumun tanımıyla ilişkilendirilmesi gerektiğine dikkat çeker (Jaffro, 2004, s. 100). Berkeley'in sergilediği yaklaşımın, mefhumları adlandıran kelimeleri anlamamızı, söz konusu mefhum her ne ise, ona ilişkin çelişkisiz bir tanım vermeye zihinsel hazır bulunuşluğumuz [*disposition*] ile açıklanmasına kapı araladığı, bizce de aşikârdır.

Berkeley'in inceleyegeldiğimiz düşüncelerinden hareketle, ona atfedilebilecek bir anlam teorisinin, çifte karakter taşıdığı sonucuna varıyoruz: Berkeley'in nazarında anlamlılığın, [1] mefhumlarımız/nosyonlarımız düzeyinde "çelişkisiz bir tanım vermeye hazır bulunma"⁷; [2] heyecansal ifadeler düzeyinde ise "bir teessür [*passion*] veya davranış eğilimi meydana getirme" olduğu görülür. Sonuç olarak, Berkeley'in dil anlayışının 1 numaralı cümlecikte ifade ettiğimiz yanıyla "entelektüalist/zihinci"; 2 numaralı cümlecikte ifade ettiğimiz yanıyla ise "davranışçı" [*bébehavioriste*] çizgileri bünyesinde barındırdığını gözlemliyoruz.

⁷ Denkel'in de belirttiği gibi, Berkeley için soyut ideaların imkânsız oluşu, genel kavramları dile getiren kelimeler için tanım verebilmemizin önünde engel değildir; sözlükler bu tür tanımlarla doludur (Denkel, 1984, s.39).

REFERANSLAR

- Berkeley, G. (1985a) *Notes philosophiques, Œuvres* içinde, cilt:I, Fr. çev. Geneviève Brykman vd., Paris: PUF.
- Berkeley, G. (1985b) *Un Traité concernant les Principes de la Connaissance humaine, Œuvres* içinde, cilt:I, Fr. çev. Marilène Phillips, Paris: PUF.
- Berkeley, G. (1987a) *la Théorie de la Vision, Œuvres* içinde, cilt:II, Fr. çev.: Laurent Déchery, Paris: PUF.
- Berkeley, G. (1996) *Hylas ile Philonous arasında üç konuşma*, çev: K.Sahir Sel, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Berkeley, G. (1997) *Alciphron ou la petit Philosophie, Œuvres* içinde, cilt:III, Fr. çev.: Sandra Bernas, Paris: PUF.
- Berlioz, D. (2000) *Berkeley: un nominalisme réaliste*, Paris: J.Vrin.
- Blay, M. (2003) *Grand Dictionnaire de la Philosophie*, Paris: Larousse.
- Brykman, G. (1993) *Berkeley et le Voile des Mots*, Paris: J. Vrin.
- Denkel, A. (1984) *Anlamın Kökenleri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Didier, J. (1911) *Berkeley*, Paris: Librairie Bloude.
- Didier, J. (2009) *John Locke*, çev: Atakan Altınörs, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Lalande, A. (1993) *Vocabulaire technique et critique de la Philosophie*, Paris: PUF.
- Leibniz, G. W. (1990) *Nouveaux Essais sur l'Entendement Humain*, Paris: GF Flammarion.
- Locke, J. (1998) *Essai Philosophique concernant l'Entendement Humain*, traduit par Pierre Coste, Paris: J. Vrin.
- Jaffro, L. (2004) "Le cogito de Berkeley", *Archives de Philosophie*, cilt:67, 2004/1, p. 85-111
http://www.cairn.info/article.phpID_REVUE=APHI&ID_NUMPUBLIE=APHI_671&ID_ARTICLE=APHI_671_0085
- Recanatı, F. (1981) *les Enoncés Performatifs*, Paris: Ed. de Minuit.